

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Dr. K. Schilder, Dr. C. Tazelaar en Prof. Dr. J. Waterink.

Medewerkers: Dr. H. A. van Andel, Solo; Dr. R. E. van Arkel, Utrecht; Dr. Henry Beets, Grand Rapids; Dr. C. Bouma, 's-Gravenhage; Dr. K. Fernhout, Vreeland; Prof. Dr. F. W. Grosheide, Amsterdam; Prof. Dr. T. Hockstra, Kampen; Dr. G. Keizer, De Steeg; Dr. B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr. C. Lindeboom, Amsterdam; Dr. S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr. J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr. F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr. A. Ringnalda, Ermelo; Dr. J. C. Rullmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr. J. Thijss, Zwolle; Dr. J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. J. D. Wielinga, Franeker; Mr. J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Stukken voor de Redactie zende men aan den secretaris der Redactie:
Dr. C. TAZELAAR, 2e Const. Huygensstr. 77, Amsterdam.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f250 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f750 en voor Ned-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Abraham Kuyper en de theologie van het Nederlandsche Neocalvinisme. III. — Uit de Schrift: Geleend. (2 Kon. 6:5-7.) — Kerkelijk Leven: Doctor Schilder. De apokriefe vlucht in het sprookje. Nogmaals: Dr. Berkhoff. De voorstellen betreffende de uitbreiding van den bundel „Eenige Gezangen“. — Pop. Wet. Schetsen: De nieuwe organisatie van het Roomsche Jeugdwerk. I. — Lit. en Kunst: Reportage-kunst. — Opv. en Onderwijs: „Polytechnische“. — Uit de Buitenl. Kerken: De voorgestelde liturgie der Geref. Kerken in Nederland en die der kerken van Ned. oorsprong in N.-Amerika. II. — Zending en Evangelisatie: De Jongelingsvereniging en de Zending. — Perschoonw. — Boekbespreking. — Kerkenieuws.

HOOFDARTIKEL

Abraham Kuyper en de theologie van het
Hollandsche Neocalvinisme.

III.

In het artikel over de cultuurwaardeering van het Nieuw-Calvinisme heeft Dr. Haitjema het zelfstandig doel der gemeene gratie, waarvan Dr. Kuyper spreekt, zoo geïnterpreteerd, dat dan de rechtzeggende werking van het beginsel der wedergeboorte niet meer strikt noodzakelijk kan worden genoemd en dat zoo de eenheid van Gods herscheppend werk in Christus wordt gebroken door een kringen- en sferen-onderscheiding. Deze kritiek heeft vaster vormen aangenomen door het reeds genoemde artikel over „Kerk en Staat“.

Dr. Haitjema acht het de fout van het groote werk van Dr. J. Th. de Visser, dat hij voortdurend den diepen zin van het Calvinistisch samenlevingsbeeld miskent, doordat hij als principieel inzicht van Calvijn noemt de vrijheid en onafhankelijkheid van Kerk en Staat in eigen sfeer, en dus voor beide erkent de soevereiniteit in eigen kring. Dr. Haitjema is het met deze beschouwing in het geheel niet eens. Hij ziet een andere beschouwing als het centrum van Calvijn's denken, n.l. het kerkstaatsideaal. Heeft Calvijn niet de doorvoering van de theocratie in Genève tot zijn dood toe als zijn reformatorischen levensarbeid gezien en heeft dan het Neocalvinisme wel het recht, zich van Calvijn's theocratische idealen af te maken met een kort: „Roomsche zuurdeesem, anders niet“? „Het Neocalvinisme heeft er wel een handje van om Calvijn's gedachten over kerk en staat kortweg ter zijde te stellen als niet behorende tot de hooge beginselen van het Calvinisme“. En diep wordt het door Dr. Haitjema betreurd, dat Dr. Kuyper reeds in zijn „Tractaat voor de reformatie der kerken“ (1888) afkondigde, dat hij het kerkstaatsideaal van Calvijn met het daarbij behorende Art. 36 van de Ned. Geloofsbelijdenis begeerde te negeren in zijn herbouw der Geref. theologie. Het is z.i. Hoedemaker geweest, die tegen deze verscheuring steeds nadrukkelijker protesteerde, steeds bewogener ging pleiten voor kerkelijk denken en de verrassende actualiteit van art. 36 in het licht stelde, omdat hij bij vernieuwing het theologisch denken liet einkelen om die spil van Calvijn's denken, n.l. het theocratisch ideaal. En als men de verhouding van kerk en staat zoo ziet, dan wordt het steeds meer onmogelijk, zich een herkerstening der cultuur te denken, waarin de kerk als instituut en de theologie als kerkelijke theologie geen rol spelen.

Dan verwerpt men de isoleering, omdat men de waarde gaat zien van het Calvinistisch samenlevingsbeeld, dat in het levend organisme der menschelijke samenleving de kerk ziet als de ziel in dit groote organisme en de staat als het centrale orgaan in het lichamelijke organisme. En het is volstrekt onjuist, om dit „Calvinistisch idealisme“ prijs te geven „omdat er in de werkelijkheid niets meer mee te beginnen is“.

In deze beschouwingen ligt als vanzelf opgesloten de verwerping van de uiteenzettingen van Dr. Kuyper over de verhouding van Kerk en Staat. Het probleem, dat hier aan de orde is, is onge-

twijfeld van groot belang. Het inzicht in de verhouding van kerk en staat is niet een geïsoleerd moment, maar slechts een onderdeel van een universele beschouwingswijze. Het is Dr. Haitjema te doen om een reactie tegen de middelpuntliedende krachten, die vooral sinds het tijdperk der Verlichting aan het werk zijn gegaan. De individualiteit is losgebroken op alle gebied en — waar liggen nu de samenbindende krachten, die hier nog reddend werk kunnen doen? Op deze vraag geeft Dr. Haitjema het antwoord, dat de beschouwingen van Dr. Kuyper het isolement der verschillende levenssterren in de hand werken en daardoor de gevolgen van de losbrekende individualiteit op jammerlijke wijze sanctioneeren. Het is de gedachte der soevereiniteit in eigen kring, (een term, na Kuyper's levensarbeid erfelijk belast) die „het inzicht in den vollen rijkdom van Calvijn's gedachtenwereld vertroebelt“.

De eerste vraag, die hier gesteld moet worden, is deze: hoe is het verklaarbaar, dat Dr. Haitjema zijn beschouwingen over Dr. Kuyper in deze richting steeds verder uitwerkt, terwijl toch b.v. ieder zich herinnert het woord van Dr. Kuyper, dat er geen duimbreed is „op heel het erf van ons menschelijk leven, waarvan de Christus, die aller Soeverein is, niet roept: „Mijn“? (2)

Het antwoord op deze vraag vinden we in een weergave van de gedachte der soevereiniteit in eigen kring, die Dr. Haitjema ons in het artikel „Kerk en Staat“ geboden heeft. Om het belang van deze vragen laten we het citaat in zijn geheel volgen:

„Onwillekeurig toch toovert deze uitdrukking ons het beeld van de vele kringen voor, die elk voor zich in hunne afgeslotenheid blijven. En als er nu iets kenmerkend mag hoeten voor den „godsdiens“, dan toch zeker wel dit, dat hij zich nooit opsluiten laat in zulk een cirkel, die aan zijn invloedssfeer aan alle zijden grenzen stelt. Van de Christelijke religie geldt dit zeker a fortiori. Juister is misschien nog te zeggen, dat een Christendom, waarvan het Woord Gods het levende centrum is, natuurlijk geen kringbegrenzing duldt; is het niet haast hoogste Majesteitsschennis tegenover de soevereiniteit van het eigen Woord van God te beweren, dat ze geldt in een bepaald samenlevingskring alleen? In ieder geval suggereert ons de uitdrukking „sovereiniteit in eigen kring“ een naast-elkander-stelling der kringen op het groote gebied van het menschelijk cultuurleven in den meest verheven zin. Godsdienst is daarmee in beginsel in het gezichtsveld der cultuurphilosophie getrokken.“ (3)

Deze weergave bevat — kort samengevat — de volgende momenten:

- 1o. Er zijn verschillende kringen, waarvan de godsdienst er één is.
- 2o. De overige kringen begrenzen de invloedssfeer van den kring van den godsdienst.
- 3o. het Woord Gods geldt maar in één kring; in de andere kringen heeft het niets te zeggen.
- 4o. Soevereiniteit in eigen kring houdt dus in begrenzing van de soevereiniteit van het Woord Gods.

Op grond van het bovenstaande moeten we niet zonder verwondering constateeren, dat Dr. Haitjema de gedachte der soevereiniteit in eigen kring geïnterpreteerd heeft als het autonomieprincipe. Immers, wanneer de verschillende kringen de soevereiniteit van het Woord Gods begrenzen en de heerschappij van dat Woord alleen mogelijk is in de sfeer van den godsdienst, dan zijn al die andere kringen autonoom.

Wanneer deze interpretatie op juistheid zou kunnen aanspraak maken, dan zou misschien feller nog dan in de kritiek van Dr. Hylkema tot Dr. Kuyper het verwijt te richten zijn van een principiele afwijking van het oorspronkelijk Calvinisme. Want dan zou het „Neocalvinisme“ volkomen lig-

gen in de lijn van dat streven naar autonomie in allerlei levenskringen, dat vooral de laatste eeuwen steeds sterker is geworden. Dan zou het „Neocalvinisme“ een merkwaardige overeenkomst vertoonen met de grondgedachten van een lezing, die voor eenigen tijd Dr. J. C. A. Fetter hield voor de afdeling Amsterdam van den Ned. Protestantenvond over het onderwerp: Met welk recht noemen wij ons vrijzinnig? Want deze zeide, dat er vier voorwaarden zijn voor het recht om zich vrijzinnig te noemen, n.l. de keuze voor de dynamische levensbeschouwing, het open staan voor alle uitingen der cultuur, de algeheele overgave aan God en dan — „wij moeten de autonomie van alle cultuurwaarden aanvaarden“. En wat houdt deze autonomie in? Ze blijkt geheel iets anders te zijn dan de soevereiniteit in eigen kring. „De man der natuurwetenschap heeft als natuurwetenschappelijk mensch met de religie niets te doen. De zedelijk handelende mensch behoeft als zoodanig niet religieus te zijn“.

Nogmaals, wanneer werkelijk deze autonomiegedachte de diepste drijfveer zou zijn van Dr. Kuyper's beschouwingen over de soevereiniteit in eigen kring, dan zouden we onvoorwaardelijk aan de zijde van Dr. Haitjema staan en er niet anders in zien dan een symptoom van verwereldlijking, van de isoleering van de religie tot één apart terrein. We zouden in dat geval geen oogenblik aarzelen te erkennen, dat Dr. Kuyper te veel uit het land der Verlichtingscultuur had meegenomen, dan hij in den dienst van God kon gebruiken en we zouden geen protest meer aantekenen, wanneer iemand zei, dat er toch wel heel nauwe verwantschap bestaat tusschen dit „Neocalvinisme“ en hen, die onder invloed der critische filosofie zoo sterk opkomen voor de autonomie der verschillende cultuurgebieden (4).

Maar als we — na Dr. Haitjema's weergave te hebben gelezen — ons weer bezig houden met de uiteenzettingen van Dr. Kuyper zelf over dit onderwerp, waarmee hij in 1880 de Vrije Universiteit inwijdde, dan komen direct merkwaardige en fundamentele verschillen aan het licht, waardoor het o.i. noodzakelijk wordt de weergave van Dr. Haitjema als onjuist af te wijzen. Wanneer Dr. H. het een kenmerk noemt van den godsdienst, dat hij zich nooit laat opsluiten in een cirkel, die aan zijn invloedssfeer aan alle zijden grenzen stelt (en dat dit a fortiori van het Christendom geldt), dan mag allereerst gewezen worden op de onderscheiding, die Dr. Kuyper zelf maakte tusschen godsdienst en religie. „Godsdienst is het dienen van God in culte en practijk. Religie is het woord, dat onze vaders bezigden om de bewuste verhouding tusschen God en het menschelijk creatuur uit te drukken“ (5). En wat nu die religie betreft, hierover heeft Dr. Kuyper ons niet in het onzekere gelaten. Het is zelfs zijn voortdurend streven geweest de isoleering der religie (die Dr. Haitjema in de soevereiniteit in eigen kring belichaamt) te bestrijden. Hij heeft er telkens weer den vollen nadruk op gelegd, dat de Calvinist bepleit „dit universeel karakter van religie voor wat haar sfeer en kring onder menschen aangaat. Niets is geschapen, of God schiep het met een ordinantie voor zijn aanzijn, en het is die volheid der ordinantie Gods voor alle leven, die alle leven doet opeischen, om Hem te worden toegewijd. Van een religie tot de binnenkamer, de bideel, of de kerk beperkt, weet Calvijn niets“ (6). Het is Dr.

(2) vgl. hiervoor van Muller, Calvinisme contra Neokantianisme? Vox Theologica, 1931, pag. 5, waarin juist het kardinale verschil inzake het onderwerpen zijn aan de soevereiniteit Gods wordt verwaarloosd.

(3) A. Kuyper, Het Calvinisme (Stone-Lezingen), pag. 68.

(4) Idem pag. 45. Het is overbodig, aan dit citaat nog vele andere toe te voegen. Slechts zij nog verwezen naar het woord in Gemeene Gratie, Deel III, pag. 137: „Met beslistheid moet elke voorstelling worden bestreden, alsof de openbaring Gods haar eisch slechts op een beperkt terrein zou doen gelden; en nooit is aan schrijver dezes groter onrecht aangedaan, dan toen men hem de meening toedichtte en nahielt, als zou hij beweerd hebben, dat de Openbaring van het Woord alleen voor de geloovigen gold“, zie heel dit hoofdstuk vooral over de beteekenis van de Openbaring (pag. 138).

(5) vgl. Haitjema, Gebondenheid en vrijheid in een belijdende Kerk, 1929, pag. 16.

(6) A. Kuyper, Soevereiniteit in eigen kring (1930), pag. 32.

(7) Haitjema, N. Th. St., 1928, pag. 236.

(8) Nieuwe Theol. Studiën, Oct. 1928 (over Dr. J. Th. de Visser, Kerk en Staat).

Haitjema's volste recht, Kuypers beschouwingen over de soevereiniteit in eigen kring te verwerpen en het is eveneens 't recht zijner persoonlijke overtuiging daarin te zien een belemmering op den weg naar een organische cultuur, waarnaar Dr Haitjema met verlangen uitziet⁹⁾. Maar het is volstrekt doel-loos, tegenover Dr Kuypers (als een argument) te poneeren, dat het Woord Gods geen kringbegren-zing duldt. Want in de aanvaarding van de sou-vereiniteit in eigen kring bedoelt Dr Kuypers niet een grens aan te wijzen naar boven, waarin de soevereiniteit Gods haar begrenzing zou vinden, maar hij gaat juist van de soevereiniteit Gods in alle kringen uit. Het is daarom onmogelijk, Kuy-pers streven te zien als drang naar autonomie. De gedachte, die Dr Kuypers bij de soevereiniteit in eigen kring leidt, is niet het isolement van het dienen van God op één bepaald terrein, maar wel de afgrenzing tegenover soevereiniteitsusurpatie in andere levenskringen en hij verdedigt in zijn rede van 1880 dan ook de soevereiniteit in eigen kring met name tegenover de volstrekte Staatsoverei-niteit. Het is dus een geheel ander probleem, waarmee Dr Kuypers zich bezighield, dan we uit de weergave van Dr Haitjema zouden vermoeden. En we meenen te mogen zeggen, dat Dr Haitjema, wanneer hij de soevereiniteit Gods over al het geschapene blijft belijden en wanneer hij de be-lijdenis van God den Schepper op de lippen wil blijven nemen, zij het dan, zooals hij zelf zegt, als gewaarschuwd mensch, zich op den duur met dezelfde problemen zal moeten bezighouden, als waarmee Dr Kuypers o.a. in zijn Gemeene Gratie worstelde. We achten de verschillen tusschen Dr Haitjema en Dr Kuypers geenszins gering, maar kunnen toch het vermoeden niet van ons afzetten, dat Dr Haitjema nog wel eens meer waarde zal gaan toekennen aan de beschouwingen van Dr Kuypers, althans, wanneer hij de consequenties aan-vaardt van enkele zijner kritische opmerkingen uit den laatsten tijd. Ik denk hier met name aan zijn aanbeveling om Geesinks ethiek te lezen naast die van Brunner, omdat de eerste de ordeningen des levens bewuster stelt in het licht van de Wet des Heeren¹⁰⁾; voorts aan zijn verwijt jegens Brunner, dat deze door zijn nominalistisch Gods-begrip in zijn vrees voor verwettelijking en verzakelijking te ver gaat¹¹⁾. De vraag komt hier onwillekeurig op, of Dr Haitjema bij nadere uitwerking van de gedachte van de Wet Gods „als uitdrukking van des Scheppers wil voor Zijn schep-ping“¹²⁾ niet komen moet op een terrein, waar hij de beschouwingen van Dr Kuypers onmogelijk passeeren kan.

Maar het is nu nog zoo, dat hij een groot ge-vaar ziet in Kuypers wijze van denken over de schepping en bevreest is, dat het schepsel te veel beschreven wordt in zijn afgetrokken wezen met gebruikmaking van allerlei stellingen aan de wijs-begeerte ontleend. Maar wanneer Dr Kuypers zich bezint over de onderworpenheid van al het ge-schapene onder den soverainen God, maar dan ook in den dienst van God den rijkdom en de variatie daarin naspeurt, dan komt geenszins het geloof in „onze geschapenheid“ het geloof in „de schepping“ verdringen¹³⁾, want het respect voor het rijke werk Gods heft zulk een onderscheiding op. Het is in dit verband wel merkwaardig, dat de kritiek van Dr Haitjema op Dr Kuypers inzake enkele onderdeelen der dogmatiek ten nauwste samenhangt met deze vragen over de schepping. We willen deze kritiek nog nader overwegen. Ze cirkelt om twee ingrijpende punten. Dr Kuypers is n.l. volgens Dr Haitjema niet alleen cultuur-philosoof, maar hij is tevens wedergeboorte-theoloog en Schrifttheoloog en dan beide op een z.l. zeer aanvechtbare wijze.

G. C. BERKOUWER.

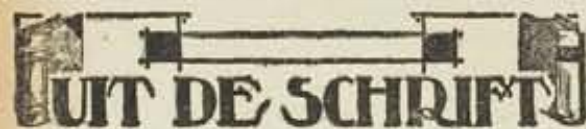
⁹⁾ Tegenover Kuypers „Cultuurphilosophie“ stelt Dr Haitjema het „hopen op een nieuwe „organische“ kultuur, waarin de Christelijke kerk weer hare plaats zal weten en naar haar hoofd-schap alom zal gehoord worden“. (Het Woord Gods in de moderne cultuur, 1931, pag. 188.)

¹⁰⁾ Onder eigen Vaandel, 1932, pag. 321.

¹¹⁾ Haitjema, De dogmatische Achilles-hiel in Brunners Ethiek, O. E. V., 1933, pag. 40.

¹²⁾ Idem pag. 40.

¹³⁾ Haitjema, Het Woord Gods in de moderne cultuur, pag. 172.

UIT DE SCHRIFT

Geleend.

En het geschiedde, als een het timmerhout veld, dat het ijs in het water viel; en hij riep, en zeide: Ach, mijn heer! want het was geleend.

En de man Gods zeide: Waar is het gevallen? En toen hij hem de plaats gewezen had, sued hij een hout af, en wierp het daarheen, en deed het ijszweren.

En hij zeide: neem het tot u op. Toen stak hij zijne hand uit, en nam het.

2 Koningen 6: 5-7.

Met hoeveel dankbare vreugde zal de profeta-zoon die bijl weer ter hand hebben genomen. Hij was haar kwijt geweest, en alleen door eene won-dere beschikking Gods was ze tot hem terugge-komen. Nu bezag hij haar met nog anderen blik

dan voorheen; ze lag daar in zijne hand als een louter geschenk van Gods goedheid.

Het was aan den Jordaan, waarheen de profeten-leeringen zich begeven hadden om boomen te vellen, teneinde hun woongelegenheid te verrui-nen. Ook onze vriend was meegegaan; hij had eene bijl geleend, en zich daarmee met lust aan den arbeid gegeven. Maar, — was hij onvoorzichtig geweest? had hij vergeten, dat zijn werktuig ge-leend was, en hij er daarom dubbel op moest pas-sen? Hoe het zij, — op een gegeven oogenblik schiet het blad van den steel, en plons! in het water. En nu ineens weet de man weer heel goed dat de bijl geleend was, en dat hij haar, als zoo-danig, met verantwoordelijkheid en zorg had moe-ten gebruiken. Het verlies zet hem voor het genot van het vroeger bezit.

Gelukkig was zijn gemis slechts kortstondig. Op zijne klacht aan Eliza, die hem de vertegenwoor-diger Gods was, — „ach, mijn heer! want het was geleend“, doet 's Heeren almacht het ijszwer weer boven komen, zoodat hij de hand uitsteken, en het terugnemen kan.

Doch hoeveel méér dan voorheen was hem nu dit anders zoo simpele voorwerp. Het was nu niet maar een natuurlijk en vanzelfsprekend bezit: — er was eene nieuwe waarde aan gekomen. De hand des Heeren had het een wijle afgenomen en daarna weer teruggegeven, opdat het in dankbare vreugde opnieuw op prijs gesteld en bewust als geleend goed bezeten zou worden.

Deze geschiedenis herhaalt zich elken dag.

Hoe vaak gebeurt het, dat God ons het een of ander bezit ontnemt of dreigt te ontnemen, en ons een tijdlang het pijnlijk gemis daarvan doet gevoelen, of het angstig vooruitzicht van dat ge-mis; om het ons vervolgens weer terug te geven, opdat wij het nu op nieuwen prijs zouden stellen, en het als een gave van loutere goedheid Gods zouden beschouwen.

Wij hebben allen onze goederen.

Wij hebben onze gezondheid en kracht, ons be-roep en gezin, onzen naam, ons dagelijksch brood, en zooveel meer. En het is ons alles van God geleend.

Maar hebben we het nooit ondervonden, dat God het ons voor korteren of langeren tijd ontnam, of dreigde te ontnemen? Dat er ziekte kwam? Dat ons brood, onze welstand, ons geluk ging wan-kelen? Kortom, — dat onze zegeningen, als die bijl van den profeten-zoon, ons uit de hand vielen, of op het punt waren weg te zinken en voorgoed te verdwijnen?

Waarom deed God dat?

Het was geleend. En misschien hadden wij ver-geten, dat het geleend was, en het bezit ervan ge-woon en vanzelfsprekend gevonden, en niet dank-baar en afhankelijk genoten. Wellicht ook hadden we het verkeerd gebruikt of door zonden verbeurd.

En daar kwam het op het spel te staan.

Daar zouden we het verliezen of waren het reeds kwijt.

Het was, opdat we weer weten zouden, dat het geleend was, en wij het bezit ervan op prijs zouden stellen als een geschenk van Goddelijke goedheid.

Het was, opdat we de schuld zouden zien en be-lijden, die het gebruik van Gods gave ontstond en ons de gave zelve onwaardig gemaakt had.

Het was, opdat we roepen zouden: „ach, Heere! ja, het was geleend“.

En toen wij het verlorene of bedreigde weer terug ontvingen, toen de Heere het weer deed boven-zwemmen, en wij onze hand mochten uitstrekken om het opnieuw te nemen, — was het ons toen niet dubbel dierbaar? niet een dubbel geschenk van onzen God? Hebben wij in dien tijd, toen we het misschien zouden moeten missen, niet de schoonheid ervan gezien, die we vroeger hadden veron-achtzaamd? En hebben wij den Heere niet onze geloften gegeven, dat, als we het weer ontvingen, wij het voor Hem zouden bezitten?

Aldus nu zijn de leidingen en bedoelingen Gods met onze verliezen en tegenspoeden en kastijdingen. Zoo voedt de Heere op.

Leeren wij daaruit toch alles in diepe afhanke-lijkheid van Hem te bezitten. Verheugen wij ons dankbaar over alle zegeningen, die Hij ons schenkt. Waken wij tegen alle gewoon-achten daarvan.

Bovenal, gebruiken wij het biddend en heilig in den dienst van Hem, die het ons als geleend goed in handen stelde.

U.

v. A.

KERKELUK LEVEN

Doctor Schilder.

Ditmaal neem ik de vrijheid om met medeweten van mijn mede-redacteur, Dr Tazelaar, maar zonder dat de andere redacteur, Doctor Schilder, er iets van weet, in de rubriek die een speciaal terrein is van den laatste, iets te schrijven.

Ik hoop niet, dat de rubrieken-redacteur het mij kwalijk neemt, dat ik zoo doe.

En mocht hij het mij kwalijk nemen, dan doe ik

een beroep op onze lezers en ik ben overtuigd, dat zij mij stellig allen gelijk geven.

Want er is reden om ditmaal zonder Doctor Schilder en toch bij hem, dat is, in zijn eigen huis, in zijn eigen rubriek, over hem te handelen.

Verleden week Vrijdag brachten de couranten het bericht, dat te Erlangen Dr Klaas Schilder van Rotterdam (Delfshaven), was gepromoveerd en dat wel met den hoogsten graad.

Om de waarheid te zeggen, we wisten allang, dat dit komen zou. Ik bedoel niet alleen die pro-motie, maar ook dien graad. Wanneer iemand als Schilder promoveert, dan doet hij dat op een wijze die niet te overtreffen is.

En nu willen we niet ontkennen, dat we hier in Nederland wel eens den indruk hebben, dat de Duitschers wat erg scheutig zijn met loftuitingen bij promoties. Maar wie van de dissertatie van Doctor Schilder kennis heeft genomen zal moeten toegeven, dat zij ditmaal op juiste wijze gebruik gemaakt hebben van de mogelijkheid den hoogsten graad van lof uit te deelen.

Het is weliswaar de gewoonte dat in ons blad iedere redacteur zijn eigen uitgaven bespreekt, doch ik vermoed, dat de nieuwe Doctor geen bezwaar zal hebben dat ik thans over zijn werk de opmer-king maak, dat het een allertuimendsten indruk maakt. Schrijver zelve zal de eerste zijn om te begrijpen, dat ik nog niet in staat was het gehele werk te bestudeeren. Zoiets doet men niet in drie dagen. Maar wat ik er thans reeds van zag en het vele dat mij thans reeds tot herhaalde uitingen van bewondering drong, doet mij zeggen, dat we hier te doen hebben met een werk, dat enerzijds geheel „een werk van Schilder“ is, en dat ander-zijds eigenschappen vertoont, die ons den ons be-kenden „Schilder op zijn allerbest“ laten zien: het werk is geheel gehouden in den rustigen weten-schappelijke toon; het verradert een enorme ken-nis zoowel van bronnen als van feiten en is o.i. in zijn opzet buitengewoon sterk. Ik aarzel niet om nu reeds te zeggen, dat wij in Schilder's dis-sertatie één van de belangrijkste uitingen der heden-dagse theologische wetenschap mogen zien.

Och, bestudeerden nu eens vrienden van Dr Schilder als Barth en Haitjema dit boek. We gelooven, dat ze het doen zullen en het zal ons benieuwen wat in heel de met paradoxen scher-mende wereld, het antwoord op deze dissertatie zal zijn.

Wie zou mij euvel duiden, dat ik bij deze ge-legenheid een woord van persoonlijke gelukwen-schen ook tot mijn mede-redacteur richt?

Amice Schilder, geloof mij dat ik heel hartelijk blij ben dat onze God je het voorrecht gaf, dat je deze kroon op je werk mocht zien.

Wij zijn heel dikwijls in het leven samen blij geweest.

Blijheid van onderscheiden aard gaf God ons ge-meenschappelijk te genieten.

Welk een stille blijheid was er altijd toen we, nu meer dan vijf-en-twintig jaar geleden, geregeld elken Zondagmorgen uit de kerk bij je onvergete-lijke moeder in de Houtwijk in Kampen samen koffie gingen drinken.

Welk een blijheid was er in ons leven, toen we samen gymnasiast mochten zijn. We hebben samen geconjugueerd en gedeclineerd... Samen hebben wij wiskunde-sommen gemaakt en samen hebben wij de vreugde gekend van het Latijn bij Na wijn, van de Bijbelsche Geschiedenis bij Noordt zij, van de Algebra bij Nieuwhuis; van zooveel meer dat wij nooit vergeten.

Samen zijn we student geweest, samen hebben we groen geloopt, samen zaten we in den senaat, samen hebben we gementoreerd. Hoeveel vreugde heb jij ons toen reeds gegeven door je geweldige taalbeheersching...

Weet je nog van je mooie gedicht over een notaris:

de notaris,
Die komt, als de nood daar is.

Dat was iets anders dan samen „De Reformatie“ redigeeren!

En toch geeft ook deze gemeenschap ons velelei vreugde, de vreugde van het naast elkaar staan in den strijd; een vreugde, in wezen dieper dan eenige vreugde der jeugd kon zijn.

Maar zelden is het mij grooter voorrecht geweest te deelen in jouw vreugde dan op dit oogenblik nu jij een verdiende kroon ontving na ijverig werken.

En juist in jouw geval kan ik heen zien over het bezwaar dat jij je titel in Duitschland haalde. Ik zeg jou dat onder vier oogen, maar zóó, dat tege-lijkertijd de menschen het mogen weten.

Voor bijna alle gevallen vind ik de mode om te gaan promoveeren in Duitschland voor Gerefor-meerde theologen af te keuren, maar dat „bijna“ laat ruimte voor gevallen als dat laatste van jou. Des te meer vreugde geeft het mij dus, dat ik jouw volkomen blij, en met jou ten volle tevreden over den afloop van je Deutsche studie, de hand kan drukken en je kan toewenschen: „Beste vriend, ga verder op den weg der wetenschap met onzen God tot waarachtig heil der Gereformeerde Theo-logie“.

...

De bese
oorzaak, d
blad den
was toen v
„Dr Schild
reeds geze
plaats had
De drub
Och, wi
En wij
Maar d

Geve de
het werk
Wij v
ten volle
schappelij
welke aan
den gescl

De apo
Ds Berkh

Vriende
3 Maart)
eenige m
ningsvere
over de
teruggetre
hebben k
ds Berkh
wat hij
Testamen
delsblad
nieuws
(die dus
de versel
van mijn
den nadr
nog niet
eerste da
toch de l
intensieve
moedde,
wat ik v
laatste a
dingen v
ik er no

Naar v
schaust
videntia
teekenen
mee ged
naar alg
gehad o
speciaals
schreven
lijden er
kwam, d
ven“, of
nen ken
Ds Be
der gere
wijze va
geding g
hoef ik
geschied

Nu zo
zijn, ove
band m
handeler

Maar
heeft ni
zich zel
laten. W
geding
En da
hoff een
En di

schepen
vercorde
dat pro
„den“ h
nu nog
schen te
slechts

Het prof
delijk, c
zich laa
lijken
van het
tegen G
logia fic
in geloc
in over

Het is
struens,
onrecht
als ds
opheft,
dit z.g.
recht, z
ment m
men d
metus,
verdien